

UJSÁGOK A RÉGI RÓMÁBAN.

Ha igaz az, hogy egy nemzeti irodalom a nemzet összes szellemi és értelmi életének a kifejezője, teljes mértékben és megszorítás nélkül csak is az irodalom összességéről lehet ezt ugyan állítani, egyes ágairól nem. Mégis van egy ága az irodalomnak, a mely ezt az értelmezést legjobban megközelíti, sőt bizonyos tekintetben csaknem tökélyesen felel meg neki, és ez a hirlapirodalom.

Egy német humorista egyik alkalmi verses elbeszélése kezdetén azt mondja: „Valaminek a jó elbeszéléséhez két ember kell: az egyik az, a ki jól elbeszéli, a másik az, a ki jól tud hallgatni rá.” Egy másik egy selejtes író gúnyolva, azt a kérdést veti fel: „ugyan mondhatja-e irottának valaki azt, a mit nem olvas senki”? És valóban mind a kettőnek teljesen igaza van! Lehet-é, kérdem, íróról és irodalomról szó ott, a hol olvasó és olvasó közönség nincs? Bátran lehet mint általános szabályt oda állítani, hogy a hol nem olvasnak, ott nem is ír senki, tehát nem is keletkezhetik semmi irodalom féle.

Ez a tagadhatatlan tény sok minden tünet magyarázatára nyújtja a kulcsot. Én e pillanatban csak egyre kívánom felhíni t hallgatóim figyelmét.

A ki ír, azért ír, hogy elolvassa valaki. Az egyszerű magánlevél írója csak egy olvasóra számít rendszerint; megeshetik ugyan rajta, hogy az az egy se olvassa el vagy legalább nem olvassa kellő figyelemmel; de azért bizonyos, hogy a levél írója a maga levele fogalmazása közben folyton szem előtt tartja azt a személyt, a kihez intézi a levelet, és ha a levelével célzott akar érní, kénytelen lesz az anyag megválasztásában és elrendezésében, az egész forma és az egyes kifejezések válogatásában, szóval a szerkesztés és színezés minden részleteiben és árnyalataiban legalább is éppen annyi tekintettel lenni leendő olvasója gondolkozása módjára és ízlésére, mint saját hajlamára és céljára. Innen van aztán, hogy egy jól megírt levélben oly

nyomokra találunk, a melyekből nem csak az írónak, hanem a címzettnek is, egyes jellemvonásaira lehet következtetni.

Ám a ki a nagy közönségnek ír, még bajosabb feladattal áll szemben. Neki biztosított olvasója egy sincs; remélt olvasóit nagyobbra nem ismeri; hisz még azt se tudja, lesz-e általában vagy se. Mondani valóját le teszi egy irott műbe, ezzel kínálja a nagy közönséget, és a mű maga kell, hogy szerezzon magának olvasó kört. Ám e célra okvetetlenül szükséges, hogy bár mi módon legalább nagyjában tudják meg, mi van a nyujtott műben, legalább a kíváncsiság legyen felébresztve. Nem fogok itt annak a fejtegetésébe bocsátkozni, hogy írónak és kiadónak mi- és hányféle mód és fogás áll rendelkezésére e célja elérésére. Csak arra kívánok rá mutatni, hogy a vázolt körülmény következtében, mihelyt egy irodalmi mű könyv, röpirat vagy cikk alakjában úgy szólván a piacra kerül, azonnal bizonyos tekintetben árucikké válik, a mennyiben t. i. a kínálat és kereslet kérlelhetetlen törvénye alá esik. Ezt tudva és értve az író a maga műve alkotásakor kiszemel magának egy bizonyos olvasó kört, egy vallásfelekezetet, egy társadalmi osztályt, egy politikai pártot, egy tudományos kart stb. és ennek a számára írja meg a művét. És ugyan mit tesz az, egy bizonyos kör számára írni? Nemde azt: az illető kör szája ízére írni?

A hol az irodalom egy bizonyos ágának olvasó köre nincs, ott ez az ága az irodalomnak nem is keletkezhetik.

Az újságírónak volna a mondottak szerint legbajosabb a feladata. Egyfelől az a baja, hogy neki mindjárt kell olvasó. Más író vigasztalhatja magát azzal, hogy ha ma nem kell a műve, majd akad olvasója a jövőben, majd méltányolja az utókor. A mai újságot holnap már más váltja fel, és ha ma nem olvasták, holnap már nem kell senkinek. A másik baja az, hogy nem szemelhet ki magának bizonyos olvasó kört; neki, ha életre való akar lenni, az olvasni tudó egész közönség kell olvasónak; már pedig hogy lehessen anynyi különböző száj ízére írni? De nagy könnyebbségére szolgál egyszer az, hogy közleményeit rovatokra oszthatja, és így számíthat rá, hogy egyik olvasó az egyik, a másik a másik rovatban találja meg azt, a mit olvasni kíván; másodszor az, hogy manap minden embernek szüksége van az újságra; az egyiknek kellene a politikai vezércikknek és az országgyűlési tudósítások; a másik világpolitikát íz, ez. mohón

kap a politikai híreken és a külföldi rovaton; a harmadik a napi újdonságokon táplálkozik, a friss pletyka az ő mindennapi kenyere; a színész első dolga megnézni, hogy tegnapi szerepléséről mit ír a színi tudósító és így tovább hosszú sorban egészen addig az úzérig, a ki csak az árverési hirdetéseket olvassa. Ez aztán az oka, hogy ma egész Európában oly nagy lendületet vett az újságírás, és mivel egy változatos cikkekkel jól berendezett vegyes kereskedésben akár-hányszor megtörténik, hogy az egy bizonyos tárgy megvásárlása végett belépett vevő alkalmilag megveszen egyebet is, a mi a szemibe ötlük és hirtelen megtetszik, az újság olvasói is a lapból rendszeren nem csak azt olvassák, a mit tulajdonképpen olvasni akartak, hanem egyebet is, a mire véletlenül rá tévedt a szemök és a mi vagy érdeket kelt, vagy legalább kíváncsiságot ébreszt. E körülményből származik aztán a napi sajtó hatása és hatalma.

Azt hiszem nem kell több szót szaporítanom annak a bebizonyítására, hogy minden esetre érdemes és érdekes azt a kérdést felvetni, hogy hol és mikor keletkeztek az első újságok és milyenek voltak.

A természetes felelet az lesz: Újságok ott és akkor keletkeztek legelőbb, a hol legelőbb érezte szükségét a közönség, és ezek az újságok éppen olyanok voltak, hogy az érzett szükségét kielégítették.

Arra, hogy a közönség szükségét érezze az újságnak, első sorban szükséges, hogy érdeke megkívánja tudni mind azt, a mit az újságból meg lehet tudni. Az embert a maga énjén, saját háza népén és háztartásán kívül rendszerint legjobban érdeklik azok a közügyek, a melyekben neki része van vagy lehet; azután következnek a közérdekű nagy események; utóbb a szoros értelemben vett napi hírek és újdonságok. Látni való, hogy ily érdeklődés csak ott ébred és fejlődik, a hol sok ember van hivatva a közügyekben tettel vagy szóval részt venni, a hol tér nyílik nagy tettekre és világra szóló botrányokra, és a hol pezsgő társadalmi életben sokan és sokféleképpen érintkeznek egymással.

Hogy ez az érdeklődés nem keletkezhetett sem a Pharaok inkább rabságban mint engedelmességben élő alattvalói közt, sem az assyr, babyloni és perzsa nagy-urak zsarnoki uralma alá vetett keleti népekben, azt hiszem, átlátja mindenki, a ki amaz országok történelmével csak némileg is megismerkedett. A görög apró köztársaságokban ezek az érdekek igen élénkek lehettek, de a belőlük eredt

tudvány nagyon könnyen kapta a maga kielégítését, csak ki kellett menni minden nap a piacra.

Nem úgy Rómában a hol a királyság megszűntével szervezkedett köztársaságban minden egyes polgárnak hivatása volt tevékeny részt venni a közügyek tárgyalásában, és a hol az állam terjedelme gyors arányokban növekedve a római államszerkezet sajátos fejlődésénél fogva a szereplésre hivatott elemek tetemes része éppen hivatalos működésében kénytelen volt sokszor huzamos időig távol tartózkodni a központtól, a hol pedig részint egyes hatalmasak befolyása, részint a közvélemény ingatag hullámváltozása dönthetett személye és életbevágóbb érdekei felett. Hozzá járult, hogy az állam egysége megdönthetetlen politikai elv volt Rómában; a római gyarmatok nem válhattak soha oly önálló politikai egységeké mint a görögökéi, és a római provincia helytartója még az imperium adta teljhatalmával se válhatott soha oly önálló kormányzóvá, mint a persa szatrapa. Meszsze vidékeken harcoltak a római hadak, hogy ne lett volna érdekében minden római polgárnak mentől előbb megtudni, mi történik a harctéren, hogy vannak ott levő rokonai, baráti, ismerősei. Aztán beállottak a belső pártviszályok, hol parlamenti viták, hol véres polgárháborúk alakjában, következtek száműzések, proscriptiók, vagyonelkobzások. E mellett fejlődött lassanként egy nagy világkereskedés; a censorok óriási építkezéseket adtak ki vállalkozóknak, vámok és más közjöveldelmek, szállítások mindenféle közczélokra haszonberek tárgyai voltak; keletkezett pénzüzérkedés és valóságos tőzsdei érték-forgalom. Ám a társadalom is másképpen alakult. Tudjuk, hogy a társadalom éltető lelke mindenütt és minden időben a nő; és éppen a római nő volt abban a szerencsés helyzetben, hogy az a köztisztelő, a melyet neki törvény és szokás biztosított, nem tette rabbá; a római nő részt vehetett nagy társaságban, belélegezhetett, hozzá szólhatott művészeti és irodalmi kérdésekhez a nélkül, hogy kénytelen lett volna Aspasiává lenni, tehette mint Porcia is. Rómában tehát teljes mértékben megvoltak mind azok a feltételek, a melyek a nagy közönséggel megéreztetetik az újság szükséges voltát, és csakugyan Rómában keletkezett a legelső újság

Hogy egyesek a mikor a városról huzamos időre eltávoztak, gondoskodtak róla, hogy levelezés útján a lehető leggyorsabban tudják meg, mit mivel a senatus, miben mesterkednek a pártvezérek,

hogyan vannak az ismerősök stb., igen természetes, és a Ciceró levelezései a köztársaság, az ifjabbik Pliniuséi a császárság korából igen eleven képét nyújtják annak, mily tárgyak körül forgott a tudakozás és tudósítás szorgalmatoskodása. Ám ez a magánlevelezés se nem terjedhetett ki mindenre, a mit tudni érdekes volt, se nem állhatott rendelkezésére minden embernek. Hozzá járult, hogy a város maga oly nagy kiterjedésre nőtt, hogy a szóbeli közlekedés a forumon nem juttathatott mindent köztudomásra és miut szájról-szájra adott hírlelés nem is lehetett mindig megbízható. A kiváló gyakorlati érzékkel felruházott római ezért már nagyon korán hivatalosan gondoskodott róla, hogy mindenkinek módja lehessen hiteles tudósításból megtudni a köz- és társadalmi élet minden nevezetes mozzanatát. Ez úgy történt, hogy a Pontifex Maximus a maga saját felügyelete és ellenőrzése alatt feljegyeztette a közérdekű napi eseményeket, és hivatalosan megállapított szövegezésben feliratta egy fejtér táblára — albumra —, a melyet a maga hivatalos lakásán, az atrium Vestae-ben — körülbelől ott, a hol most a Santa Maria Liberatrice című templom áll — közhelyre kifüggesztett, hogy mindenki olvashassa; de egyszersmind be is jegyeztette az így közzé tett közleményeket egy jegyzőkönyvbe, a melynek a címe volt: *acta* — körülbelől oly értelemben, mint ha ma azt mondanók: közlöny. Az e közlemények iránti érdeklődésnek csakhamar az lett az eredménye, hogy akadtak élelmes emberek, a kik a közleményeket az albumról leírták, és másolatokat készítvén, pénzért küldték meg azoknak, a kik vagy restelték oda furakodni az albumot olvasó tarka tömeg közé, vagy nem is voltak a városon; és ez a terjesztése az albumon kihirdetett *acták* másolatainak az első csirája az ujságírásnak.

Nem terjeszkezhetek itt ki annak a részletes előadására, hogy miként vált ez a módja az ujságírásnak elégtelenné, miként szűnt meg az album kifüggesztése és a Pontifex részéről szerkesztett nagy évkönyvnek — *annales maximi* — folytatása P. Mucius főpapsága idejében 624 és 631 közt Róma építése után (129—122 Kr. előtt). Csak annyit említek meg, hogy az *acta*-k szerkesztése és terjesztése ezzel új lendületet vett, és éppen azért, mivel már nem papi hivatalos szerkesztésben jelentek meg, oly események közlésére is kezdtek kiterjeszkedni, a melyeket a Pontifex Maximus tán nem tartott volna érdemeseknek a közzé tételre.

Julius Caesar, a mikor 694-ben R. é. u. (59-ben Kr. előtt) consulságra jutott, első gondolai közé számította arról intézkedni: „hogy a senatusnak éppen úgy mint a római népnek nevezetes eseményeiről szóló közleményeket mindennap megírják és közzé tegyék“ (ut tam senatus quam populi diurna acta confierent et publicarentur. Suet. Caes. 20). Látni való, hogy ez az intézkedés egy hivatalos közlöny létesítésére irányult, a mely bebizonyíthatólag aztán szabályszerűen meg is jelent a késő császárság koráig. De ez a hivatalos közlöny az én meggyőződésem szerint nem volt sem első sem egyedüli ujsága Rómának. Vannak ugyanis adataink róla, hogy azelőtt is léteztek ujságok, a melyek, ha nem jelentek is meg tán oly szabályosan és egyenletesen, mint a hivatalos lap, mégis közkézen forogtak, sőt kútfőkül is szolgáltak későbbi íróknak; így merített belőlök adatokat az idősbik Plinius, a későbbi császárok életrajzírói (Scriptores historiae Augustae) stb. Egyik érdekes ily hivatkozásra bukkanunk abban a magyarázatban, a melyet Asconius Pedianus, egy Claudius és Nero alatt élt tudós grammatikus, az ifjuság számára irt ahhoz a védbeszédhez, a melyet Cicero tartott volt T. Annius Milo mellett. A dolog tudvalevőleg a körül forgott, hogy mi módon és mily körülmények közt történt P. Clodius meggyilkolása, és Asconius (pag. 44 ed. Orelli) azt mondja: „Hogy a ti ifju korotok szükségéit pontosabban kielégíthessem, végig néztem apróra az akkori ujságokat — acta —, és ezekben azt találtam: stb.“ s ezután elbeszéli, hogy 701 február utolsó napján (52 Kr. e.) mily határozatot hozott a senatus, és a következő Márczius 1-jén miként beszélte el T. Munatius Plancus néptribunus a népgyűlésnek azt a fogását, a melylyel Q. Hortensiusnak a Milo érdekében tett ravasz indítványát kijátszotta.

Ez azonban és sok más idézet, a melyet rövidség kedvéért mellőzök, csak azt bizonyítja, hogy voltak ujságok Rómában; de azt, hogy milyenek voltak, nem mutatják. Maradt fenn azonban egynehány töredék az egyik ujság 585 R. é. u. évi (168 Kr. e.) folyamából, a melyek valódisága felett nagy vita folyt a tudósok közt, a nélkül, hogy végleg el tudták volna dönteni valódiak-é vagy sem. Mindazonáltal elég érdekeseeknek tartom, hogy fordításban eléterjeszsem.

Megjegyzem, hogy a római két consul egyenlő rangú főtisztviselője volt az államnak, de soha egyszerre nem jelentek meg a fővárosban mind a ketten a hivatalos jelvényekkel, a veszzsőnyalá-

bokkal, a melyek napról-napra felváltva az egyiket és a másikat kísérték. Bátor leszek az illetőt a fordításban naposnak nevezni. A kérdéses év consulai pedig voltak: Lucius Aemilius Paullus másodszer és C. Licinius Crassus.

A töredékek imigy következnek: *)

Március 28-án. Napos Aemilius. — Jókor reggel áldozatot mutatott bé Apollo templomában; babérkoszorúsan juhot áldozott. — Nyolcz óraker összegyűjtötték a senatust a curia Hostiliába, senatus határozat jött létre az iránt, hogy a Praetorok a magok állandó hirtetményei szerint bíraskodjanak. — P. Lentulus Cn. Baebius praetor előtt vádolta Q. Minucius Scapulat erőszakoskodással, C. Sulpicius védte; tizenöt szavazat elítélte, harminczhárom az ítélet elhalasztását mondta ki.

Március 29-én. Napos Licinius. Villámlott és dörgött, kevés dél után a villám belé csapott egy tölgyfába a Velia tetején. — Az alsó Janus mellett egy csapszékben öszszeverekedtek és a siskos medvéhez czimzett fogadó gazdája súlyos sebet kapott. — C. Ati-

*) A latin eredeti szöveg így szól:

I.

V. K. Aprileis. Fascēs penes Aemilium.¹⁾ — Bene mane sacrificavit ad Apollinis,²⁾ ove fecit laureatus. — Hora octava Senatus coactus in Hostilia.³⁾ S. C. factum est, uti Praetores ex suis perpetuis edictis⁴⁾ ius dicerent. — Q. Minucius Scapula⁵⁾ accusatus de vi a P. Lentulo⁶⁾ apud Cn. Baebium⁷⁾ Praetorem urb. defensus a C. Sulpicio⁸⁾ sententia condemnatus XV, ampliatus XXXIII.

II.

IV. K. Aprileis. Fascēs penes Licinium.⁹⁾ — Fulguravit, tonuit et quercus tacta in summa Velia¹⁰⁾ paulum a meridie. — Rixa ad Janum infimum in caupona¹¹⁾ et caupo ad ursum galeatum graviter sauciatus. — C. Titinius¹²⁾ aed. pl. mulcavit lanios, quod carnem vendidissent populo non

¹⁾ Lucius Aemilius, Lucii filius, Marci nepos Paullus, utóbb Macedonicus. Már hivatalos pályája elején tüntette ki magát, mint vezér és államférfi, még is nagy küzdelmébe került, hogy 571 R. é. u. 182. Kr. e. consullá lehetett. Ez a consulsága tehát a második volt, s ekkor már életesember volt, de még teljes jó erőben. A sors-huzás jutatta neki a macedoni háborút Perseus ellen. Ebbe a háborúba esett a Pydna melletti döntő csata előestéjén az a híres holdfogyatkozás, a melyet Ennius említett, és a mely még ma is a római időszámítás fejtegetői közt vita tárgya; ugyan e háborúban nyerte meg harmadszor az imperator czímet. Meghalt 593 R. é. u. 160 Kr. e. szerény vagyoni viszonyok közt. A tiszteletére rendezett temetési játékokban Terentius „Hecyra“ (anyós) című vígjátéka másodszer, az „Adelphi“ (testvérek) című elő-

nus plebejus Aedilis megbírságolta a mézárókat, mivel a népnek vizsgálatlan húst árultak. A bírságpénzből szentélyt építettek Lavernának a Tellus temploma mellett.

Március 30-án. Napos Aemilius. — A vejii határon köeső esett. — Postumius néptribun poroszlót küldött a consulu, mivel arra a napra nem akarta egybehívni a senatust. Publius Decimius néptribun kiegyenlítette az ügyet a maga közbelépésével. — Q. Aufidius a cimber paizshoz címzett váltóújlet tulajdonosa nagy adósságok hátrahagyásával megszökött a forumról: utólérték, visszahozták és P. Fontejus Balbus praetor törvényszéke előtt kérdőre vonták. Itt világosan kiderülvén, hogy a rá bízott idegen pénzben kár nem történt, csak arra ítélték, hogy mindenkinek az utolsó fillérig fizesse ki a magát.

Március 31-kén. Napos Licinius. — Megülték a Latin közitnepet áldozattal az albai hegyen; húskiosztás is volt. — A Caelioluson égés volt. két bérház és öt magán lakház földig leégett, négy ház részben égett csak. — Cn. Licinius Nerva alvezér elfogta Demiphon kalózkapitányt és keresztre feszítette. — A fellegrárban kítűz-

inspectam. De pecunia mulctatitia cella extracta ad Telluris Lavernae.¹³⁾

III.

III. K. Aprileis. Fasces penes Aemilium. -- Lapidibus pluit in Venti.¹⁴⁾ — Postumius Trib. pleb. viatorem misit ad Cos. quod is eo die Senatum nolisset cogere. Intercessio ne P. Decimii Trib. pleb. res est sublata.¹⁵⁾ Q. Aufidius mensarius tabernae argentariae ad Scutum cimbricum cum magna vi aeris alieni cessit foro; retractus ex itinere causam dixit apud P. Fonteium Balbum Praet et cum liquidum factum esset. eum nulla fecisse detrimenta, ius-est in solidum aes totum dissolvere.

IV.

Pridie K. Aprileis. Fasces penes Licinium. — Latinae celebratae et sacrificatum in monte Albano¹⁶⁾ et datavisceratio. — Incendium in Caeliolo¹⁷⁾ insulae duae absumptae solo tenus et

ször került színre. Két fia élte túl, mindkettő adoptio útján: más nemzetség e jutott; az egyik volt Quintus Fabius Maximus, consul 608 R. é. u. 145 Kr. e., a másik: Publius Cornelius Scipio Aemilianus Africanus, Numantia és Carthago elpusztítója.

²⁾ Ez a templom körülbelül a mai Via de Falegnani táján volt.

³⁾ A curia Hostilia a comitiumon volt, körülbelül ott, a hol most a S. Adriano temploma szentélye áll.

⁴⁾ A bírói tiszttel felruházott praetor a hivatalba lépéskor egy hirdetményt szokott kibocsátani, a melyben eleintén csak a perrendtartási szabályokat tudatja, utóbb azonban az írott törvény hézagait pótló oly jogi tételeket is tett közzé, a melyek a bírói gyakorlat döntvényeiből szokás alapján fejlődtek volt. Így vált lassanként a praetori hirdetmény (edictum) kiegészítő részévé a tételes törvénynek, és mihelyt azzá lett természetesen

ték a piros lobogót; a consulok ujbjól feleskették az ifju legénységet a Mars mezején.

Aprilis 1-jén. L. Aemilius Paullus második és C. Licinius Crassus consulsága alatt. — Paullus a consul és Cn. Octavius praetor hadi jelmezben elhagyják a várost, elindultak Macedoniába szokatlannúl nagy sokaságtól kísérve. Roppant zaj volt az egész sacra vián egészen a Carinae-ig és a Strenia szentélyeig, úgy hogy felriadt az egész szomszédság. — Eltemették Marciát a Sextus leányát, a gyászmenetben több volt az ős-kép, mint a kísérő. — Sempronius főpap kihirdette a Megalesiákat.

Aprilis 2-kán. A Pontifexek javaslatára Baebius praetor szent tavaszt fogad. — A aetoliai követeknek kiadták a szokott tiszteletajándékot, mindeniknek húszezer aszt súlyos pénzben, a kísérőik egyenként fél anynyit kaptak. — M. Aebutius elútazott a provinciájába, Sicihiába. — Q. és L. Metellus a Marcia fiai anyjok temetése alkalmából tort adtak a népnek, a mely színi előadással is volt egybekapcsolva. — A carthagói hajóraj az adóval megérkezett Ostiába.

aedes quinque; ambustae quatuor.

Demiphon Archipirata captus a Cn. Licinio Nerva Legato in crucein actus. Vexillum rubeum in arce positum; Coss. sacramento novo aegerunt iuventutem in Campo Martio.

V.

Kal. Aprilis. L. Aemilio Paulo II. C. Licinio Crasso Cos. - Paullus Cos. et Cn. Octavius Praet. paludati egressi sunt urbe, in provinciam Macedoniam profecti ingenti atque inusitata frequentia prosequente. Curr. . . tota sacra via ex aedibus. . . usque ad Carinas et Streniae¹⁸⁾ magna consternatione vicinorum — Funus Marciae Sex. F. cum maiore pompa imaginum quam frequentia hominum. - Pontifex Sempronius edixit Megalesia.²⁰⁾

VI.

IV. Non. April. — Ver sacrum¹⁹⁾ votum de Pontificum sententia a Baebio Praetore. Lautia legatis Ae-

nem lehetett többé az egyes praetornak önkényesen változtatni a tartalmán; legalább lényeges része változatlanúl ment át egyik praetorról a másikra. Ezért lett a neve: állandó hirdetmény (dictum perpetuum).

⁵⁾ Ez az úr egyebütt sehol sincs említve.

⁶⁾ Ez a Lentulus a Pvdnai csata után, mint Paullus meghatalmazottja alkudozott Perseus al a béke feltételei fellett. Még érte a Gracchusok korát.

⁷⁾ Ezt a Cn. Baebius Tamphilust emliti Livius (XLIV, 17) is mint praetort.

⁸⁾ Teljes nevén: C. Sulpicius C. f. C. n. Gallus, 587 R. é. u. 166 Kr. e. consul volt, nagyon mivel ember, és jó szónok. Kedvencz tudománya a csillagászat volt.

⁹⁾ C. Licinius C. f. P. n. Crassus, Itáliában maradt, a mig Paullus a macedoni háhorút győzelmesen bevégezte, aztán tagja volt annak a tizes bizottságnak.

Aprilis 3-kán. — C. Popilius Laenas, C. Decimius és C. Hostilius mint követek elindúlnak Syria és Egyptom királyaihoz, hogy a köztök folyó háborúnak véget vessenek. A követek egy sereg védencz és rokon kíséretében jókor reggel áldoztak a Castor templománál a római nép házi isteneinek. Az áldozat bika volt és tökélyesen sikerült. — A főpap . . . . a Vesta templomában. . . . (Ez a végmondat csonka).

Ez a hét közlemény, a mint látjuk, ugyanazon évnek egymásután következő hét napjáról szól. A következők nincsenek velök kapcsolatban.

691 R. é. u. 62 Kr. e.

D. Junius Syllanus és L. Murena consulsága alatt. Augustus 11-kén. Napos Murena. — Ez jókor reggel áldozott a Castor templománál az állam házi isteneinek, aztán senatusülést tartott a Pompejus curiájában. — Syllanus a maga kíséretétől környezve Q. Cornificius előtt védelmezte Sextus Rosciust Larinumból, a ki magán erőszakot vétel vádjá miatt állott törvényszék előtt. Vádló volt ifj. L. Tor-

tolum data XX. aer. gravis*) in singulos, dimidium eius comitibus. — M. Aebutius in provinciam suam Siciliam profectus est. — Epulum in funere Marciae populo datum a filiis eius Q. et L. Metellis, et ludi scenici facti. — Classis Carthaginensis Ostiam ingressa cum tributo.

VII.

III. Non. April. C. Popilius Laenas, C. Decimius, C. Hostilius legati mittuntur ad reges Suriae et Aegypti²¹⁾ ad bellum inter ipsos componendum. Legati bene mane cum turbá clientium et propinquorum sacrificarunt ad Castoris²²⁾ Dis Penatibus P. R. Tauro fecer. et perlitarunt. Pont. Max. . . . in aede Vestae. L. L. V. V.

VIII.

D. Iu. Syllano, L. Murena Coss

*, Mintegy 2000 forint

a melyet Macedoniába küldtek. Többet beszél róla Livius a XLII. könyvében.

¹⁰⁾ A Velia az a magaslat, a melyen még ma is ott áll a Titus diadalíve.

¹¹⁾ Körübelől ott lehetett, a hol ma a Salita di Marforio van.

¹²⁾ Alkalmasint ugyanaz, a ki 560=103 néptribun volt.

¹³⁾ Körübelől a Via de' Serpenti és a Via Baccina sarkán.

¹⁴⁾ A mai Isola Farnese környékén

¹⁵⁾ Erről az esetről egyebütt nincs említés.

¹⁶⁾ Ma Monte Cav.

¹⁷⁾ Az a magaslat, a melynek az aljában van S. Quattro Coronati.

¹⁸⁾ Mintegy azon az úton, a mely ma a Colosseumtól Porta Maggiore felé vezet.

¹⁹⁾ Egy ős itáliai engesztelő áldozat, a mely abból állott, hogy nagy szorultságban a közelebbi tavasz (Márzius és

quatus. A vádlottat felmentette 40 szavazat, 20 elítélte. — Zavargás volt a Sacra vián, összezeverekedtek a Clodius Pulcher munkásai a T. Annius eselédjeivel. — Egy más összezevörrenés (a korcsmárosok és szakácsok közt). . . . — A senatus határozatot hozott, hogy az aerariusokra rótt pénzbírságok ne szálljanak át teherként örökösseikre. — Dél felé dörgés és villámlás volt, a villám lecsapott egy tölgyfára az Argiletum tetején.

Augustus 28-kán. — M. Tullius védelmezte a törvényszék előtt Corn. Sullát egy összezeesküvés vád ellen. Vádló volt az ifj. Torquatus. A vádlott öt szavazattal győzött, az aerarii tribuni azonban elítélték. — Napos volt Syllanus. — A tribunok közbe vetették magukat a Laodiceai adó ügyében hozott senatus-határozata ellen, a mely kezesek állítását rendelte. — A városi praetor ezen a napon férjhez adta a leányát, kihirdette tehát, hogy nem fog törvényt látni, és a már kitűzött tárgyalásokat mind elhalasztotta ötöd napra. — Melionak Mycenaeből elhozott végrendeletét az idegenek praetora érvénytelennek nyilvánította, mivel erőszakosan csikarták volt ki tőle. —

A d. III. Idus Sextil. Fasces penes Murenam. — Is bene mane sacrum fecit ad Castoris Diis Penatibus pub. Inde coegit in curia Pompeia.²⁵⁾ — Syllanus cum accensis causam dixit apud Q. Cornificium pro Sex. Roscio ex municipio Larinati accusato de vi privata. Accusavit L. Torquatus filius. absolutusque est reus sententiis XI. damnatus XX. — Tumultus in sacra via inter operas Clodii Pulchri et servos T. Annii²⁶⁾ Rixa po . . . et q. . . . — S. C. factum ne multa aerariorum transeat ad heredes — Tonit sub meridiem fulguravit et quercus tacta in summo Argileto.²⁵⁾

IX.

A. d. V. Kal. Septemb. — M. Tullius causam dixit pro Corn. Sulla²⁶⁾ apud indices de coniuratione, accusante Torquato filio; Trib. aerar. condemnarunt. — Fasces penes Syllanum. — Trib. pl. intercesserunt S. C. de

Aprilis minden termékét valamely istennek áldozatul ígérték oda. Állatot és terményt aztán valósíggal fel is áldoztak; a gyermekeket ellenben, mihelyt eléggé felnőttek, száműzték.

²⁵⁾ A „magna mater Idaea“ (Cybele) ünnepe április 4-től 10-ig.

²⁶⁾ Ez a Syriai király Antiochus Epiphanes volt. Ebben a küldöttségben történt az a Liv. XLV, 12 elbeszélte dolog, hogy Popilius a gondolkodó időt kért király körül egy kört húzott a páleazájával azzal a követeléssel, hogy addig ki ne lépjen ebből a körből, a míg határozott nyilatkozatot nem ad.

²⁷⁾ A foru non. Ebből a templomból még három oszlop áll S. Maria Liberatrice táján.

²⁸⁾ A Mars mezején a Pompejus színházának egy része Ebben gyilkolták meg Caesart.

²⁹⁾ Egyike azoknak a kortcs verekedéseknek, a melyek az egymást elkese-

C. Caesar lelépven a praetorságról a tulsó Hispániába indult, miután elébb sokáig késleltették bitelezői. — Q. Tertinius praetornak törvényszéki ülés közben fia halála hírének vizsik, a melyet a méregkeveréssel vádlott Copponius barátjai koholtak, hogy oszlassa el az ílést. Zavarodásában haza futott, de megtudván az igazat, tovább folytatta a vizsgálatot. C. Actius fogta volt perbe Copponiust méregkeverés vádjával. Erre aztán vetélykedés keletkezett Actius és az ifjabb Sepasius közt a vádemelés joga felett. Megnyerte Actius, mivel Sepasius neje a Copponius menyének testvére volt. — A Fabius ívénel verekedés volt, a melyben két gladiator a Curio csapatjából agyonverték.

Augustus 29-kén. Metella Pia vestaszűz temetése volt, elhelyezték ősei sirboltjában az Aurelius útja mellett. — A censorok az Ajus Loquens temploma fedele helyreállítását 25000 sestertiusért kiadták.

— Este felé Q. Hortensius a szószékről beszédet tartott a censuráról és az Allobrox háborúról — A L. Sergius czinkosai maradványai zavargást kezdenek Etruriában. — A három boltos fogadóst valami részeg thrák gladiatorok nyílt utcán meggyilkolták.

tributis Laodiciae ut darent praedes. — Praetor urb. filiam eo die darent nuptum, edicto monuit, se ius non diciturum et vadimonia omnia in diem quintum distulit. Testamentum Melionis allatum Mycenis Praetor peregrinus rescidit, quod expressum erat ab eo tormentis. — C. Caesar in Hispaniam ulteriorem ex praetura proficiscitur, diu prius retardatus a creditoribus — Q. Tertinio Praetori ius dicenti nuncius allatus est de morte filii fictus ab amicis Copponii rei de veneficio ut concilium dimitteret. Ille perturbatus domum se recipiebat; sed re comperta perseveravit in inquirendo. C. Actius Copponium veneficii postulavit Divinatio Actium inter et Sepasium minorem de accusando. Actius obtinuit, quod Sepasii uxor soror esset nurus Copponii²⁷⁾ — Rixa ad fornitem Fabii²⁸⁾ et caedes gladiatorum duorum ex ludo Curionis.

redve gyűlölő két főkortes P. Clodius Pulcher és T. Annius Milo emberei közt gyakran fordultak elé, és Clodius meggyilkolásával végződtek. L. Asconius bevezetését Cicerónak Milo védelmére tartott beszédjéhez és a beszédet magát is.

²⁵⁾ A Via Magnanapoli táján

²⁶⁾ Az e védelemben mondott beszéd még meg van

²⁷⁾ Erről a perről más adatokat nem bírunk

²⁸⁾ Ez az átjáró a forum keleti végén állott a Vesta szentély épület csoportja előtt, ma nincs semmi nyoma.

698. R. é. u. 65. Kr. e.

Cn. Pompejus Magnus második és M. Licinius Crassus második consulsága alatt. Május 1-jén. A consulok elúztak Galliába C. Caesarhoz.

Eddig a közlemények.

A mai hírlapíró mind erre azt gondolhatja: Beh boldogok voltak az akkori újságírók, ha ennyivel ki tudták elégíteni a magok olvasó közönségét! Ám azt is, hogy: beh elhetetlenek voltak azok a római újságírók, ha anynyi érdekes és nevezetes dologról csak annyit tudtak írni! Bizony, t. hallgatóim, magam is úgy vagyok velem, hogy e sovány és száraz közlemények felvilágosítására sok érdekes dolgot tudnék elmondani, a mely e kor eseményeire és viszonyaira vonatkozva teljes világában tűntetné fel, mennyire fontosak a bennök közzé tett hírek és adatok. De nem szabad Mások is akarnak olvasni és türelmetlenül várják felolvasásom végét. Igazok van! Hát ha már ennyit is meguntak?

Findly.

X.

A. d. III. Kal Sept. — Funus Metellae Piae Vestae virginis, illatae sepulchro suorum maiorum via Aurelia.²⁹⁾

— Censores locaverunt reficiendum tectum Aii loquentis³⁰⁾ H. S. XXV.*)

— Q. Hortensius sub vesperum orationem habuit pro rostris de censura et bello Allobrogum. — Reliquiae coniuratorum cum L. Sergio³²⁾ tumultuantur in Hetruria. — Caupo ad Tres tabernas³¹⁾ occisus a Thracibus ebris in via publica.

XI.

Cn. Pompeio Magn. II. M. Licinio Crasso II. Cos Kal. Mai. — Coss. in Galliam profecti ad C. Caesarem

²⁹⁾ A Ianiculus tetejéi volt Porta Aurelián nyugati irányban kiinduló országút.

³⁰⁾ A Palatinus alján a forum felől.

³¹⁾ A városon kívül a Via Appia mellett Aricia és Forum Appii közt, a mai Cisterna táján.

³²⁾ Catilina.

*) Mintegy 2500 forint.